

Hrvatska svakodnevica u vremenu i prostoru

Barbara Buršić

(*Hrvatska svakodnevica. Etnografije vremena i prostora*, Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić, ur. Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 2013.)

U svibnju 2013. godine, u izdanju Instituta za etnologiju i folkloristiku, izašla je knjiga *Hrvatska svakodnevica: etnografije vremena i prostora*. Knjigu zanimljiva naslova, ali i sadržaja uredile su Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić, poznate i priznate hrvatske etnologinje i kulturne antropologinje. Urednice su u ovaj zbornik, koji obuhvaća 291 stranicu, uvrstile 11 recentnih etnoloških i kulturnoantropoloških radova o društvenim i kulturnim fenomenima hrvatske svakodnevice. Radovi u ovome zborniku prvotno su objavljeni na francuskome jeziku u francuskome časopisu *Etnologie française* u tematskome broju posvećenome hrvatskim temama, „*Croatie: Hybridations et résistances*“ (43/2 (2013)). Neki od radova u hrvatskome su izdanju neznatno izmijenjeni ažuriranim i proširenim podacima.

Članci su tematski raznovrsni. Bave se različitim fenomenima kulturne i društvene svakodnevice Hrvatske poput pitanja identiteta – regionalnoga, nacionalnoga ili migrantskoga. Nadalje, u radovima se propituju i odnosi tradicije i ekonomije, kulturna politika, analiziraju se fenomeni pop-kulture ili književna djela koja prepleću osobne, obiteljske i povijesne događaje. Kritički se propituju i uvijek aktualne teme kao što su urbane promjene u Zagrebu, dugoročna nezaposlenost, položaj ilegalnih radnih migranata ili, primjerice, položaj Kumrovca. Svi tekstovi popraćeni su bilješkama i iscrpno navedenom literaturom. Pojedini članci popraćeni su i crno-bijelim fotografijama.

U uvodnome članku naslovljenome *Stoljeće hrvatske etnologije i kulturne antropologije* urednice J. Čapo i V. Gulin Zrnić najavljuju teme kojima su se bavili autori tekstova u ovome zborniku, naglašavajući da je riječ o radovima koji su „*etnografski utemeljeni i teorijski inspirirani ponajviše kulturnoantropološkom literaturom*“. Daju kratak pregled razvoja i pristupa u hrvatskoj etnologiji i kulturnoj antropologiji navodeći i ključne institucije u kojima se razvijala hrvatska etnologija, a to su Odsjek za etnologiju na Filozofskome fakultetu u Zagrebu i Institut za etnologiju i folkloristiku. Autorice govore o dvama smjerovima hrvatske etnologije, odnosno o tzv. dvoglavoj etnologiji, imajući na umu institucionalne i konceptijske razlike pristupa etnologiji, kulturno-povijesni (na Odsjeku) i kulturnoantropološki pristup (u Institutu). Iako se još uvijek u široj javnosti često percipira da se hrvatska etnologija i kulturna antropologija bave samo kulturom sela, one se posljednjih desetak godina najviše bave suvremenim procesima u novim i promijenjenim društvenim, političkim i ekonomskim uvjetima života. Upravo su identitet i istraživanje suvremenosti u znanstvenoistraživačkome fokusu etnologa i kulturnih antropologa, a radovi u ovome zborniku pokazuju modernost ove discipline u Hrvatskoj. Prepletanje i dinamika različitih intelektualnih

tradicija stvorile su *specifičnu hibridnost/hibridnu specifičnost*, što je jedno od bitnih obilježja današnje hrvatske etnologije i kulturne antropologije.

Autorice triju radova koji slijede bave se postsocijalističkom tranzicijom u različitim područjima interesa. Valentina Gulin Zrnić autorica je rada „*Nema alternative*“ (¿): *urbane promjene u Zagrebu na prijelazu stoljeća*. Urbane promjene promišlja kao odnos kontinuiteta i diskontinuiteta u gradskome tkivu, a na primjeru Cvjetnoga trga komentira aktualne promjene iz pozicije politike javnih prostora i odnosa javnoga i privatnoga interesa. Cvjetni trg, koji je u fokusu njezina zanimanja, smatra „prijepornim mjestom“ na kojemu se propituju društvene, ekonomske i političke teme. Konkretno događaje oko navedenoga trga promatra iz konteksta političkih i nacionalnih procesa kao što su tranzicija i postsocijalizam te globalnih trendova neoliberalizma, konzumerizma i razvoja civilnoga društva. Socijalne i simbolične aspekte prisutnosti običnih ljudi u sferi neformalne ekonomije analizirala je Tihana Rubić u tekstu „*Ja se snađem*“. *Neformalna ekonomija i formalna nezaposlenost u Hrvatskoj*. Neformalnu ekonomiju sagledala je i analizirala u kontekstu sigurne zaposlenosti u socijalizmu i nezaposlenosti u postsocijalizmu. Baveći se ponajprije promjenama na tržištu rada i porastom nezaposlenosti, koju je donijelo novo vrijeme, ali i položajem žene u neformalnoj ekonomiji i njezinu uključivanju u tržište rada te radom onih koji formalno ne rade i strategijama preživljavanja nezaposlenih, otkriva da su aktivnosti u sferi neformalne ekonomije nastavile svoj kontinuitet i u postsocijalističko doba. Tekst *Politička mjesta u svakodnevnoj uporabi: Titovo rodno selo u postsocijalizmu* Nevene Škrbić Alempijević bavi se još jednim mjestom prijepora. N. Škrbić Alempijević analizirala je odnos stanovnika Kumrovca prema dominantnom modelu shvaćanja Kumrovca kao simboličnoga mjesta u socijalističkome i postsocijalističkome razdoblju te istražila pozicije i međudnos perspektiva lokalnoga stanovništva i centara političke moći.

Naila Ceribašić i Tvrtko Zebec u svojim se radovima bave novim shvaćanjem tradicije. U članku *Prema istraživanju ekonomije tradicijske glazbe u postsocijalističkoj Hrvatskoj* Naila Ceribašić pozabavila se ekonomskim aspektom tradicijske glazbe. Zanima je kako se razmjenjuje glazba za novac, odnosno tijek novca na polju tradicijske glazbe nekad i danas, propitujući istovremeno teze o (ne)spojivosti jednoga s drugim. Opisujući sustav folklornoga amaterizma u tržišnim uvjetima, problematizira i tko, kada i zašto zarađuje ili plaća za tradicijsku glazbu koja u suvremenim uvjetima nije nespojiva sa zaradom. Tvrtko Zebec iz perspektive člana odbora za nematerijalnu baštinu pri UNESCO-u u članku *Etnolog u svijetu baštine. Hrvatska nematerijalna kultura u 21. stoljeću* piše o hrvatskim iskustvima u provedbi UNESCO-ove Konvencije za očuvanje nematerijalne kulturne baštine, o izazovima s kojima se susreću članovi toga odbora te važnosti etnologa u tome procesu. Na primjeru upisa nijemoga kola Dalmatinske zagore opisuje proces nominiranja i upisivanja na UNESCO-ovu listu prikazujući i praktične probleme te važnost sudjelovanja lokalnih zajednica u očuvanju i popularizaciji baštine.

Tekst Renate Jambrešić Kirin *O povijesti, ljubavi i boli u hrvatskim ženskim romanima* problematizira teme identiteta, nacionalizma i posebice ženskoga pitanja.

Analizirajući romane *Sonnenschein* Daše Drndić i *Povijest moje obitelji* Ivane Sajko, u kojima su njihove dokumentirane pripovijesti upisane u takozvanu veliku političku povijest, a istovremeno raspravljaju i o izvorima i posljedicama totalitarizama, autorica nastoji uvidjeti kako oni pridonose suvremenim raspravama o krizi ljubavi, solidarnosti i empatiji te koče li ili potiču kritičko suočavanje s prošlošću i poviješću.

Pitanjem identiteta na različitim razinama i u različitim kontekstima bave se i Sandi Blagonić, Jasna Čapo i Hariz Halilovich, Sanja Lončar i Catherine Baker. Sandi Blagonić u radu „*Kako se to mora biti Hrvat*“² *Centripetalni i centrifugalni učinci resemantizacije kolektivnih identiteta* tematizira istrijanstvo od početka devedesetih do danas. S. Blagonić izlaže tezu o modelu istrijanstva kao reakciji na dominantni model hrvatstva izražen u sintagmi „veliki Hrvat“. S takvim se, nanovo definiranim identitetom, istarsko stanovništvo ne identificira te u velikoj mjeri počinje iskazivati regionalni, istrijanski identitet. Autor odnos hrvatstva i istrijanstva smatra dinamičnim, a u uzletu ili stagnaciji istrijanstva važnu ulogu igra i odnos državne politike prema Istri. U tekstu *Lokaliziranje transnacionalizma: bosanske i hrvatske prekogranične prakse* Jasne Čapo i Hariza Halilovicha kroz različite se identifikacijske prakse bosanskih i hrvatskih prisilnih i ekonomskih emigranata propituje značaj lokalnih i nacionalnih identiteta iseljenika. Dominantnomu modelu *transnacionalnosti* autori suprotstavljaju model *translokalnosti*, naglašavajući da se lokalne i zavičajne veze („identitet odozdo“) čine jačima od nacionalnih i etničkih („identiteta odozgo“) čak i onda kad su potaknute nacionalnim interesom. U fokusu Sanje Lončar također su migranti. Njezin tekst *Etnografije hrvatskih radnih migrantica u Münchenu: važnost razvijanja društvenih mreža, novih osobnih znanja i vještina* tematizira svakodnevicu hrvatskih ilegalnih radnih migrantica koje u Münchenu obavljaju kućanske poslove. Opisujući načine uključivanja u tržište rada i snalaženje u novoj radnoj sredini, naglašava važnost održavanja transnacionalnih društvenih mreža i razvijanja različitih kompetencija i sposobnosti. Također upozorava i na potrebu preispitivanja stereotipa o hrvatskim „gastarbajterima“. Proizvodnjom identiteta pomoću popularne glazbe bavi se Catherine Baker u članku *Jezik, kulturni prostor i značenje u fenomenu cro-dancea*. Analizirajući tekstove hrvatskih *dance* pjesama iz devedesetih godina, sociolingvistički i antropološki propituje odnose i značenja engleskoga i hrvatskoga jezika u tim pjesmama te načine na koje su takve pjesme sudjelovale u konstrukciji osobnoga ili nacionalnoga identiteta.

Radovi u knjizi *Hrvatska svakodnevica: etnografije vremena i prostora* prikazali su i pokazali ono što su u uvodniku i najavile urednice ovoga izdanja: diversificiranost i dinamičnost suvremene hrvatske etnologije i kulturne antropologije. Tematski širok izbor tekstova pokazuje da su urednice vodile računa o tome da u zbornik uvrste one teme koje problematiziraju i analiziraju važna pitanja za suvremeno hrvatsko društvo, ali i znanstvene interese discipline.

Osim onima koji se stručno i znanstveno bave etnološkim i antropološkim temama, ovaj zbornik može biti koristan i lektorima koji poučavaju inojezični hrvatski, kao i neizvornim govornicima hrvatskoga jezika. Stjecanje sociokulturne kompetencije, odnosno upoznavanje i razumijevanje strane kulture, jedan je od važnijih ciljeva

nastave inoga jezika. Učeći strani jezik, istovremeno učimo i usvajamo kulturu. Jezik i kultura međusobno se prožimaju i bez razumijevanja kulture ne možemo potpuno razumjeti i usvojiti ni jezik. Budući da su u zborniku zastupljene različite kulturološke teme (životni standard, nezaposlenost, tradicijska glazba, aktivizam, žensko pismo, „gastarbajteri“ i sl.), članci iz zbornika mogli bi poslužiti i lektorima u pripremi i osmišljavanju nastave kulture, a na naprednijim stupnjevima učenja jezika i kao autentičan tekst koji može biti polazište za gramatičke ili leksičke teme. Sve to može potaknuti neizvorne govornike na daljnja istraživanja različitih fenomena hrvatske kulture te pridonijeti boljem razumijevanju hrvatskog društva.